

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

TASVIRIY SAN'AT TA'LIMIDA O'QUVCHILARNING KREATIV VA KUZATUVCHANLIK QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH

Z.Z.IIhomov

Ajiniyoz nomidagi NDPI magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada tasviriy san'at ta'limi jarayonida o'quvchilarning kreativ va kuzatuvchanlik qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik ahamiyati yoritilgan. Tasviriy san'at darslarining o'quvchilarda estetik did, badiiy tafakkur, ijodiy fikrlash hamda atrof-muhitni ongli idrok etish ko'nikmalarini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *tasviriy san'at, kreativlik, kuzatuvchanlik, ijodiy fikrlash, estetik did, badiiy tafakkur, kompozitsiya, rangtasvir, qalamtasvir, tasviriy faoliyat, pedagogik jarayon, ijodkorlik, estetik tarbiya, badiiy ta'lim.*

Tasviriy san'at ta'limining yana bir muhim jihatlaridan biri shundaki, u o'quvchilarda kuzatuvchanlik qobiliyatini izchil va samarali rivojlantiradi. Ma'lumki, tasviriy faoliyat jarayonida o'quvchi oddiy qarash bilan cheklanib qolmaydi, balki har bir predmetning o'ziga xos xususiyatlarini chuqur tahlil qilishga harakat qiladi. Rasm chizish jarayonida u predmetlarning shakli, rang tuslari, o'lchamlari, nisbatlari hamda fazodagi o'zaro joylashuviga alohida e'tibor qaratadi. Natijada o'quvchilarda diqqat, aniqlik va tafsilotlarga e'tibor berish kabi muhim ko'nikmalar shakllanadi.

Bundan tashqari, kuzatuvchanlikning rivojlanishi o'quvchilarning mantiqiy va obrazli tafakkurini ham boyitadi. Ular atrof-muhitdagi voqea-hodisalarni oddiy tomoshabin sifatida emas, balki tahlil qiluvchi, solishtiruvchi va umumlashtiruvchi subyekt sifatida idrok eta boshlaydilar. Masalan, biror tabiat manzarasini tasvirlash jarayonida o'quvchi faqat daraxt yoki osmonni emas, balki yorug'lik va soyaning o'zgarishi, ranglar uyg'unligi, kompozitsion muvozanat kabi murakkab jihatlarni ham anglashga intiladi. Shu bilan birga, tasviriy san'at darslari o'quvchilarning estetik didini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Kuzatish orqali ular go'zallikni ko'ra olish, uni his etish va tasvir orqali ifodalashni o'rganadilar. Bu esa nafaqat san'atga bo'lgan qiziqishni oshiradi, balki kundalik hayotda ham atrof-muhitga ongli munosabatni shakllantiradi.

Tasviriy san'at ta'limi o'quvchilarning kuzatuvchanlik qobiliyatini rivojlantirish orqali ularning tafakkur doirasini sezilarli darajada kengaytiradi. Dars jarayonida o'quvchilar predmet va hodisalarni oddiy ko'rish bilan cheklanib qolmasdan, ularning shakli, ranglari, o'lchami, tuzilishi hamda o'zaro munosabatlarini sinchiklab tahlil qilishga o'rganadilar. Bu esa ularda diqqatni jamlash, tafsilotlarni farqlash va tahlil qilish kabi muhim aqliy ko'nikmalarni shakllantiradi.

Shuningdek, kuzatuvchanlikning rivojlanishi o'quvchilarga atrof-muhitni yanada chuqurroq va ongli ravishda anglash imkonini beradi. Ular tabiat, insonlar va turli predmetlarni badiiy nuqtai nazardan idrok etib, ularning estetik jihatlarini sezishga

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

o'rganadilar. Bu jarayon o'quvchilarda nafaqat bilim, balki hissiy qabul qilish va estetik munosabatni ham shakllantiradi. Bundan tashqari, tasviriy san'at ta'limi o'quvchilarning ijodiy va estetik salohiyatini yuksaltirishda ham muhim rol o'ynaydi. Kuzatuv asosida hosil qilingan tasavvurlar ularning ijodiy ishlarida aks etib, original g'oyalar va ifodali kompozitsiyalar yaratishga yordam beradi. Natijada o'quvchilar san'atga bo'lgan qiziqishi ortadi va o'z ijodiy imkoniyatlarini erkin namoyon eta boshlaydilar.

Tasviriy san'at ta'limi kuzatuvchanlikni rivojlantirish orqali o'quvchilarning tafakkurini boyitadi, atrof-muhitni chuqur anglashga yordam beradi hamda ularning ijodiy va estetik rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim pedagogik jarayon hisoblanadi. Shuningdek, tasviriy san'at darslari o'quvchilarning milliy madaniyatga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'zbek xalqining boy san'at merosi, milliy naqshlar, amaliy san'at namunalari bilan tanishish orqali o'quvchilar milliy qadriyatlarni anglay boshlaydilar. Bu esa ularning milliy g'ururini oshirish va madaniy merosga hurmat bilan qarash tuyg'usini shakllantiradi. Darsda o'quvchilarning estetik didini, tasavvurini, ijodiy fikrlashini va kuzatuvchanligini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Tasviriy san'at darslari orqali o'quvchilar nafaqat badiiy ko'nikmalarni egallaydilar, balki go'zallikni his qilish, ijodiy fikrlash va o'z g'oyalarini erkin ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu sababli tasviriy san'at ta'limi maktab ta'lim tizimida muhim o'rin egallab, barkamol avlodni tarbiyalashda katta ahamiyat kasb etadi. Tasviriy san'at darslarida o'quvchilar turli xil badiiy faoliyat turlari bilan faol shug'ullanadilar. Bu jarayon o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, estetik didini shakllantirish, badiiy tafakkurini boyitish hamda ularning ma'naviy dunyosini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tasviriy faoliyat davomida o'quvchilar ranglar uyg'unligi, shakl va kompozitsiya qonuniyatlarini amaliy jihatdan o'rganib, o'z tasavvurlari va ichki kechinmalarini san'at orqali ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Tasviriy san'at darslarining asosiy xususiyati shundaki, bunda o'quvchi tayyor bilimni shunchaki qabul qilmaydi, balki mustaqil izlanadi, kuzatadi, tahlil qiladi va ijodiy yondashuv asosida yangi obrazlar yaratadi. Rasm chizish, rangtasvir, qalamtasvir, dekorativ-amaliy san'at, kompozitsiya va haykaltaroshlik kabi faoliyat turlari o'quvchilarning tasavvurini kengaytiradi hamda ularda ijodkorlik ko'nikmalarini shakllantiradi. Ayniqsa, erkin mavzuda rasm ishlash topshiriqlari o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va original g'oyalar yaratishiga yordam beradi. Tasviriy san'at mashg'ulotlari davomida o'quvchilar tabiat hodisalari, inson qiyofasi, milliy qadriyatlar, tarixiy obidalar va kundalik hayot manzaralarini tasvirlash orqali kuzatuvchanlik qobiliyatini rivojlantiradilar. Bu esa ularning atrof-muhitni chuqurroq anglashiga, voqea va hodisalarga estetik munosabat bildirishiga yordam beradi. Shu bilan birga, o'quvchilar ranglarning ruhiy ta'sirini his qilishni, kompozitsiya tuzishni va tasvir orqali ma'lum mazmuni yetkazishni o'rganadilar. Tasviriy san'at darslarida qo'llaniladigan ijodiy topshiriqlar o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Masalan, oddiy geometrik shakllardan yangi obraz yaratish, yarim chizilgan rasmni davom ettirish yoki ma'lum bir mavzuni turli usullarda tasvirlash kabi topshiriqlar

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

o'quvchilarning fantaziyasini boyitadi. Bunday faoliyat jarayonida har bir o'quvchi mavzuga o'ziga xos yondashadi, bu esa individual ijodiy uslubning shakllanishiga xizmat qiladi.

Dars davomida o'quvchilar nafaqat nazariy bilimlarni o'zlashtiradilar, balki ularni amaliy faoliyatda qo'llash orqali san'atning asosiy qonuniyatlarini chuqurroq anglaydilar. Masalan, ranglar uyg'unligi, kompozitsiya tuzilishi, chiziqlar ifodaliligi va shakllar mutanosibligi kabi tushunchalar amaliy ishlar jarayonida mustahkamlanadi. Bu esa bilimning ongli va mustahkam o'zlashtirilishini ta'minlaydi.

Adabiyotlar:

1. S.F. Abdirasilov. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2012.
2. R. Hasanov. Maktabda tasviriy san'at o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2004.
3. B. Boymetov. Qalamtasvir. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2010.

